

ΑΡΜΟΛΟΓΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

1976-80

~~11~~

ΑΡΜΟΛΟΪ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδίδεται από συντακτική έπιτροπή
μέ τη συμπαράσταση
της Προοδευτικής Ένώσεως Πυρσόγιαννης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

Γιῶργος Κουρλός

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Β. Κωνσταντίνου 42, Τηλ. 229.321, ΛΑΡΙΣΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Έσωτερικού Δρχ. 140

Έξωτερικού Δολ. 12

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ —

ΕΓΓΡΑΦΕΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ:

Θανάσης Παπαγεωργίου -

Β. Κωνσταντίνου 42 -

ΛΑΡΙΣΑ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Λεωνίδας Ντόβας

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο

«Η ΔΩΔΩΝΗ»

Κονίτσης 195 - Α. Τούμπα

Τηλ. 920.610

Θεσσαλονίκη

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΕΣ

ΑΓΡΙΝΙΟ: Μιχάλης Χρυσάφης — Χρήστος Σερίφης, τηλ. 27.324

ΑΘΗΝΑ: Γιάννης Γκόρτσος — Εύη Δούκα, τηλ. 873.676.

ΓΙΑΝΝΕΝΑ: Νίκος Βόρκος — Μενέλαος Τζάφος, τηλ. 21.961

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ: Κώστας Μαυρομάτης — Άγαθή Τζάφου

ΘΕΣ) ΝΙΚΗ: Σπύρος Χατζής — Παύλος Καραγιάννης, τηλ. 820.770

ΛΑΡΙΣΑ — ΚΑΡΔΙΤΣΑ: Θεοφάνης Παπαγεωργίου — Θανάσης Παπαγεωργίου, τηλ. 233.720

ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ: Βασίλης Ζαφείρης

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ: Βασίλης Άγγελής, 24 MURPHY ST. RICHMOND 3121 MELB VIC.

Η.Π.Α.: Γιῶργος Τσούβαλης — Δημήτρης Μαυροζήσης, 7 Hillcrest Av - Fort Lee NJ 07024

ΚΑΝΑΔΑΣ: Θανάσης Γκάσιος, 11399 De Poutrincourt Montreal PQ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 25846
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 4/4/88
ΤΑΞΗ. ΑΡΙΘΜΟΣ

Οί στόχοι μας

Τὸ «**ΑΡΜΟΛΟΪ**» βγαίνει ἀπὸ ἀγάπη, μεράκι καὶ φροντίδα γιὰ τὸ χωριὸ μας, τὴν Πυρσόγιαννη, μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσει, ὅσο μπορεῖ, στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς ἐπαρχίας μας.

Τὸ περιοδικό μας θεωρεῖ ὅτι ἐκπληρώνει μιὰ πρωταρχικὴ ὑποχρέωση συμμετέχοντας στὴν ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ ἔρευνα τοῦ τόπου μας.

Πιστεύει ὅτι μὲ τὸν ἐλεύθερο διάλογο, τὴν καλόπιστη κριτικὴ καὶ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωση, θὰ βοηθήσει στὶς μεγάλες ἀνάγκες καὶ στὴν προσπάθεια ἐπιβίωσης τῶν χωριῶν μας.

Τὸ «**ΑΡΜΟΛΟΪ**» δὲν μονοπωλεῖ τὶς ἀγωνίες καὶ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὰ προβλήματα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας μας, ποὺ φορεῖς τους εἶναι ἀρκετοὶ ντόπιοι καὶ κρατικοὶ παράγοντες, ἀλλὰ πιστεύει ὅτι εἶναι μιὰ ἀκόμα φωνὴ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου.

Ἄπευθυνόμαστε στοὺς συμπατριῶτες, ντόπιους καὶ παροικοῦντες σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ στοὺς φίλους τῆς ἐπαρχίας μας ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν προκοπὴ της.

Οἱ κρίσεις καὶ οἱ συνεργασίες κάθε συμπατριώτη καὶ φίλου θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτες καὶ οὐσιαστικὲς γιὰ τὴν καλύτερη ἔρευνα τοῦ περιοδικοῦ μας.

Σᾶς κάνουμε γνωστὸ ὅτι τὸ «**ΑΡΜΟΛΟΪ**» εἶναι μιὰ συλλογικὴ, περιοδικὴ ἔκδοση ἀπὸ νέους ἐργαζόμενους καὶ σπουδαστὲς καὶ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ δημοσιεύσει καμιὰ διαφήμιση.

Ἡ πορεία τοῦ περιοδικοῦ μας θὰ μᾶς διδάξει περισσότερα καὶ μακάρι νὰ καταφέρουμε ὄχι νὰ μὴν κάνουμε λάθη, ἀλλὰ νὰ βοηθηθοῦμε ἀπ' αὐτά. Σκοπὸς εἶναι, ὄχι νὰ πείσουμε, ἀλλὰ νὰ ἀκούσουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Μῦθος καί πραγματικότητα

ΔΥΟ ΩΡΕΣ μὲ τὸ λεωφορεῖο ἀπ' τὰ Γιάννενα διασχίζοντας κάθετα πρὸς τὸ Γράμμο, ἓνα ἀπὸ τὰ ὀρεινότερα συγκροτήματα τῆς Ἑλλάδας, φτάνεις στὰ φημισμένα μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας.

Τὸ ταξίδι σήμερα εἶναι εὐχάριστο γιὰ κάθε τουρίστα Ἕλληνα ἢ ξένο ποὺ ἔχει διάθεση νὰ χαζέψει δῆθεν ἐλθετικά τοπία. Εὐτυχῶς ὁ καινούργιος δρόμος ἀφήνει δεξιά καὶ ἀριστερά του ὅλα τὰ μαστοροχώρια καὶ ἔτσι διασχίζοντας τὴν περιοχή δὲν ἔχεις λόγους νὰ χαλάσεις τὴ ζαχαρένια σου. Ἀπ' τὴν Κόνιτσα ὡς τὸ Τσοτύλι θὰ βρεῖς κανὰ - δυὸ βρύσες νερό, θὰ βγάλεις τὶς φωτογραφίες σου, θὰ ρουφήξεις τὸν καθαρότερο ἀέρα, σουβλάκι δὲν θὰ βρεῖς, γιὰτὶ τώρα ἐτοιμάζονται τὰ σουβλατζίδικα τοῦ δρόμου καὶ ἔτσι ἱκανοποιημένος ξεμπερδεύεις μὲ μιὰ περιοχή ποὺ δὲ γνώριζες.

Σίγουρα δὲν εἶδες τίποτα ἢ μᾶλλον δὲν θέλησες νὰ δεῖς. Δὲν πρόσεξες καμιὰ εἰκοσιπενταριά χωριά ποὺ δὲν τᾶφτανε ὁ φα-

ἀπογραφή ἔτους	1913	1920	1928	1940	1951	1961	1971
πληθυσμὸς	22.725	16.077	17.769	18.634	13.955	14.405	10.037

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ βάρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κατὰ τρόπο ἐντελῶς μονόπλευρο τὰ ἐμβάσματα τῶν ξενητεμένων. Τόπος ἐλάχιστα ἀγροτικός μὲ πολὺ χαμηλὸ βαθμὸ οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης. Μικροκαλλιεργητὲς μὲ μικροὺς κλήρους καὶ περιορισμένη παραγωγικὴ δράση δὲν μποροῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς σύγχρονες τεχνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀπαιτήσεις. Ἔτσι σιγὰ - σιγὰ φθίνουν, ὑποχωροῦν καὶ ὅσοι ἀπόμειναν ἐπιμένουν ἥρωϊκὰ πάνω

κὸς τῆς μηχανῆς σου ἢ κρύβονταν πίσω ἀπ' τὰ διάσελα καὶ τὶς βουνοκορφές. Ἡ ἱστορία λέει πὼς τὰ χωριά αὐτὰ ἔχτισαν περίτεχνα ἀρχοντικά καὶ σεράγια, γέφυρες μὲ τολμηρὰ τόξα, σκάλισαν τέμπλα καὶ δεσποτικούς θρόνους, ζωγράφισαν ὅ,τι καλύτερο ἄφησε ἡ μεταβυζαντινὴ ἀγιογραφία.

Τέλος πάντων. Τὸ δρομολόγιό μας διαφέρει. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνδέχεται νὰ ξανάρθεις, μιὰ προετοιμασία ἀπὸ πληροφορίες δὲ θάταν ἄσχημη.

Ὁ τόπος αὐτὸς δὲν γνώρισε ποτὲ ξεκινήματα μὲ ὑποσχέσεις. Ἡ ἱστορία του εἶναι ἓνα διαρκὲς πισωστράτημα μὲ κατάληξη, σήμερα, τὸ ἀδιέξοδο. Σαράντα χωριά, αἰῶνες ὀλόκληρους αἰμορραγοῦν ἀκατάσχετα σὲ ἔμφυχο ὕλικό. Ἡ ἀποδημία ἄφησε βαθειὰ τὰ ἴχνη πάνω στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πληθυσμιακὴ ἐρήμωση τῆς ἐπαρχίας μέσα στὰ τελευταῖα 60 χρόνια διαγράφεται ἀνάγλυφα παρακάτω:

στὴν πιὸ σκληρὴ καὶ ἄγονη γῆ.

Μερικὰ χωριά πείστηκαν στὶς ἀρχὲς τοῦ '50, περισσότερο μὲ τὴν πείρα τους, γιὰ κοινὴ ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν, ἰδρύοντας συνεταιρισμούς. Χωρὶς προστατευτικὴ πολιτικὴ καὶ κρατικὴ ἐνίσχυση δέκα χρόνια ἀργότερα ἐξαφανίζονται. Προσπάθειες μὲ περιορισμένο ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, κυρίως ὀπωρῶνες καὶ ἀμπέλια, εἶχαν τὴν ἴδια κατάληξη. Οἱ ἀπόπειρες γιὰ περιφερειακὴ ἀνάπτυξη στὴ δεκαετία

50—60 θα αποκλείσουν και τις τελευταίες ελπίδες επιβίωσης.

Είκοσι χωριά έξυπηρετούγταν τριάντα χρόνια, απ' τον πόλεμο και μετά, με τον μοναδικό χωματόδρομο Κόνιτσας - Πυρσόγιανης - Πληκάτι. Χωρίς έργα αντιστήριξης με μόνιμες κατολισθήσεις το χειμώνα και ανεπαρκή δρομολόγηση λεωφορείων, χωριά σαν τή Στράτσιανη, Καστάνιανη, Λαγκάδα, Σέλτση, Φούρκα, Λυκόραχη, Πλαγιά, Δροσοπηγή έπρεπε να φτάσουν στο χωματόδρομο με μουλάρια για να προφτάσουν το μοναδικό λεωφορείο τής γραμμής.

Τίς εκπαιδευτικές ανάγκες σαράντα χωριών επί σειρά δεκαετιών θα καλύψει όπως όπως το γυμνάσιο τής Κόνιτσας. Έλάχιστα επανδρωμένο, θα αναγκάσει τις περισσότερες οικογένειες να στείλουν τα παιδιά τους στην Πωγωνιανή ή στα Γιάννενα.

Έπειδή οι αριθμοί είναι κάποτε πιο εύγλωττοι από τα λόγια θα προσθέσουμε μερικές στατιστικές τής πληθυσμιακής έρήμωσης. Η έπαρχία έχει καταρρεύσει δημογραφικά και σε λίγα χρόνια τα μαστοροχώρια θάναι μιιά νεκρή ζώνη. Η έγκατάλειψη σε ποσοστά είναι σπαρακτική. Απ' το 1913 ως το 1928 φτάνει στο 30,61%. Οί περισσότεροι μεταναστεύουν στην 'Αμερική. Το όνειρο να καζαντήσουν» αποδεκατίζει τους πρώτους μετανάστες. "Όσοι γυρίσουν άργότερα είναι ένδεικτικό ότι πέρα απ' τή σύνταξή τους δεν κατάφεραν τίποτα άλλο.

Ό πόλεμος (Β' παγκόσμιος και έμφύλιος) υπήρξε για τα χωριά μας ή χαριστική βολή. Αύξησε τήν κρίση και έπιτάχυνε τήν παρακμή αλλά δεν τήν προκάλεσε. Στο διάστημα αυτό έφτασε το 25,11%. Η κρίση, δημογραφική και κοινωνικοοικονομική

μαζί, δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο ούτε μεταπολεμικό. Οί ρίζες τής φτάνουν στο μακρυνό παρελθόν. Στη δεκαετία 60—70 φτάνει το ίδιο ποσοστό τής μικρασιατικής περιόδου 30,6%.

Για πρώτη φορά παρατηρούμε να μεταναστεύουν μόνες τους οί γυναίκες στην Γερμανία και στην Αύστραλία ιδιαίτερα. Ένα μεγάλο ποσοστό ξενητεύεται γιατί υπάρχει έλλειψη νέων άνδρων. Ο μύθος τής Αύστραλίας ότι όλες παντρεύονται μόλις φτάσουν στα λιμάνια δεν είναι τυχαίος. Τα γραφεία ταξιδιών και οί έφημερίδες έμμέσως το διαφήμιζαν. Τα μαστοροχώρια απαντούν σ' όλα αυτά με τους τελευταίους νέους που απόμειναν. Από δω και πέρα οί «νεώτεροι» ξεπερνούν τα 45 χρόνια, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι γέροντες συνταξιούχοι και γυναίκες μεγάλης ηλικίας.

Τα δημοτικά σχολεία δέκα χωριών άριστερά του Σαραντάπορου δεν συγκεντρώνουν πάνω από έκατό μαθητές. Σε λίγο θα μείνουν τα κτήρια που χτίστηκαν με συλλογική ευθύνη και προσωπική δουλειά των μαστόρων στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας, απομεινάρια του καύμοϋ τους για τα γράμματα.

Οί Χιονιάδες, πατρίδα του μεγάλου Παγώνη και μιās μοναδικής σχολής άγιογράφων κατέχουν το πανελλήνιο ρεκόρ έλάττωσης του πληθυσμοϋ που φτάνει το 86,66% στην τελευταία δεκαετία.

Σήμερα υπάρχουν ακόμα 14 γέροντες και είναι αυτοί οί ίδιοι που κρατούν στις κηδείες τους τή νεκρόκρασσα, γιατί ψυχή νέου δεν απόμεινε. Στις κραυγές άπελπισίας τής έπαρχίας χρόνια τώρα κανένα μικρό ή τρανό αυτί δεν ίδρωσε. Η πικρή άξιοπρέπεια και το πολιτιστικό άνάστημα των χωριών μας, τουλάχιστον θα τους έπιτρέψει ένα έντιμο θάνατο.

Κατάλογος νέων και παλαιών ονομάτων καθώς και πληθυσμίων χωριών τῆς Κόνιτσας

		ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ			
		1854	1913 ²	1961	1971 ³
		ΣΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ¹			
Νέα όνόματα χωριών	Παλαιά όνόματα				
1) 'Αγία Βαρβάρα	Πλάβαλη	80	241	287	131
2) 'Αγία Παρασκευή	Κεράσοβο	97	918	977	610
3) 'Αετομηλίτσα	Ντέντισκο	80	1400	—	—
4) 'Αμάραντος	'Ισοβρος	104	608	385	151
5) 'Ασημοχώριο	Λεοκάτσι	—	490	160	83
6) Βούρμπιανη	Βούρμπιανη	384	2.101	216	194
7) Γοργοπόταμος	Τούρνοβο	96	455	179	96
8) 'Εξοχή	Ζέλιστα	39	264	207	97
9) Πλαγιά	Ζέρμα	27	420	208	187
10) Δροσοπηγή	Κάντισκο	97	634	554	399
11) Καστανέα	Καστάνιανη	108	773	380	176
12) Λαγκάδα	Μπλίζδιανη	32	170	318	281
13) Λυκόραχη	Λούψικο	16	249	256	188
14) Μόλιστα	Μόλιστα	192	1.029	134	73
15) Μολυβδοσκεπάσι	Δεπαλίτσα	—	255	200	98
16) 'Οξυά	Σέλιτσι	41	378	142	61
17) Πληκάπι	Πληκάπι	94	350	243	188
18) Πουρνιά	Σταρίτσανη	46	615	270	107
19) Πυρσόγιαννη	Πυρσόγιαννη	288	1.838	513	290
20) Πύργος	Στράτσιανη	195	—	355	158
21) Φούρκα	Φούρκα	113	900	178	93
22) Χιονάδες	Χιονιάδες	—	560	105	14

1) 'Η απογραφή σέ οικογένειες (στεφάνια) του 1854 αναφέρεται στο βιβλίο του Π. 'Αραβαντινού «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ», επανέκδοση, 1970.

2) Τα άποτελέσματα τῆς άπογραφῆς του 1913 είναι άπ' τó βιβλίο του Μ. Χουλιάρáκη «Γεωγραφική διοικητική καί πληθυσμακή εξέλιξις τῆς 'Ελλάδος».

3) 'Η άπογραφῆ τών έτων 1961 καί 1971 είναι άπ' τήν 'Εφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, τεύχος 2ον, πίνακες πραγματικού πληθυσμού 1971.

Τὰ μπλούκια τῶν μαστόρων

Μπλούκι μαστόρων στὸ Αἴγιο

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1. Στὴ μακρόχρονη διαδικασία τῆς ὀθωμανικῆς ἀποσύνθεσης ἀνάλογα μὲ τὸν χῶρο ποὺ γεννήθηκε κάθε χωριὸ θὰ πάρει βέβαια τὸ δικό του πρόσωπο. Τὰ χωριά μας χωρὶς καμιά διοικητική, ἐμπορική ἢ βιοτεχνική λειτουργία θὰ παρατάξουν γενναία ἀντίσταση γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιζήσουν. Ἡ μοίρα θὰ τοὺς ἐπιφυλάξει μιὰ διαρκὴ ἀγωνία σὲ ἓνα τοπίο σκληρὸ καὶ ἄκαρπο.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπίγνωση τῆς θέσης του γιὰ τὸ αἰῶνες τώρα ἀντέχοντας μὲ κουτσορεμένες ἐλπίδες, στὴ πρώτη ρωγμὴ καὶ εὐκαιρία γιὰ φυγὴ θὰ καβαλήσει τ' ὄνειρο στῆς ξενητείας τῆς στράτας. Δοκιμασμένο τὸ πετσί του στὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἀνάγκης, ἄφοβος καὶ μικρός, μ' ἓνα τουρβὰ ἐργαλεῖα στὴ ράχη ὀργώνει τὶς πολιτεῖες τοῦ κόσμου παζαρεύοντας τὴν ἐργατικὴ του δύναμη.

Ὑπομονετικὸς καὶ ἐπίμονος στὴν προσπάθειά του νὰ καζαντίσει, φτάνοντας στὸ κατώφλι τοῦ αἰῶνα μας ἡ νοσταλγία του γιὰ ἐπιστροφή στὸ γενέθλιο χῶμα ἀρχίζει νὰ ξεφτίζει. Ὁ κύκλος στενεύει ἐπικίνδυνα γιὰ κάθε προοπτικὴ τοῦ τόπου, ἡ οἰκονομικὴ παρακμὴ θὰ φέρει καὶ τὴν ἀλλαγὴ στὴν ψυχολογία τοῦ ταξιδεμένου μάστορα. Ἡ ὥρα τῶν ἀποφάσεων ἔρχεται ἀμετάκλητα. Χρονικὰ προσδιορίζεται ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ '12 ὡς τὸ 1930. Ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ ἐκπληκτὴ θὰ μετρήσει καμιά εἰκοσαριὰ νεκροὺς στὰ μέτωπα τῆς Μικρασίας. Ἀπομονωμένη καὶ ἀνίκανη νὰ κατανοήσει τὶς ἀπότομες ἀλλαγές ποὺ φέρνει ἡ Μικρασιατικὴ τραγωδία θὰ ὑποστῆ τὶς συνέπειες τῆς χειρότερης οἰκονομικῆς κρίσης.

Αὐτὴ τὴ φορὰ τὰ ψέματα τελείωσαν.